

דברים ב

איז פון לשון „ריבוי“: „הרבה לכם“, ריבוי גדולה וואס אידן האבן באקומען „בהר הזה“ — איז ניט פארשטאנדיק:

(1) פארוואס רעכנט רש"י פרטים פון „גדולה“ וואס שטייען אין „מדרש אגדה“ — לשיטתו (פשוטו של מקרא) האט ער געדארפט בריינגען די „גדולה“ (וואס האט זיך אויפגעטאן „בהר הזה“) וועלכע איז מפורש אין פשוטו של מקרא: „הנהי' כדבר הגדול הזה או הנשמע כמוהו השמע עם קול אלקים מדבר מתוך האש גו'“?

— רש"י דערמאנט נאר קבלת התורה — „קבלתם תורה“ — אבער ניט דעם „השמע עם קול אלקים גו'“ ביי מתן-תורה, וואס דער פסוק גופא רופט עס „דבר הגדול“ — דער „קול אלקים מדבר מתוך האש“.

(2) אין די ענינים וואס רש"י רעכנט, איז ניט (אויף אזויפיל) ניכר די גדולה וואס איז נתחדש געווארן אין זיי „בהר הזה“ קבלתם תורה (ומצות) איז ניט (אינגאנצן) א דבר חדש, ווייל שוין אדם הראשון, אברהם וכו' האבן מקבל גע-ווען (הוראות) תורה, בני נח כולם זיינען נצטווה געווארן די מצוות, ס'איז געווען ישיבת שם ועבר, און ביי אידן

א. נאך דער הקדמה בתחלת פרשתנו וועגן דעם מצב, זמן ומקום וואו אידן און משה האבן זיך געפונען בשעת אמירת משנה תורה, הויבט אן די תורה איבערצוגעבן וואס משה האט גע-זאגט די אידן: „ה' אלקינו דבר אלינו בחורב לאמר רב לכם שבת בהר הזה“.

שטעלט זיך רש"י אויף „רב לכם שבת“ און איז מפרש: „כפשוטו. ויש מדרש אגדה הרבה לכם גדולה ושכרי על ישיבתכם בהר הזה, עשייתם משכן מנורה וכלים קבלתם תורה מנייתם לכם סנהדרין שרי אלהים ושרי מאות“.

דארף מען פארשטיין:

(א) רש"י בפירושו על התורה קומט דאך מפרש זיין פשוטו של מקרא — היינט פארוואס באגנוגנט ער זיך ניט מיט'ן פירוש „כפשוטו“ (אז „רב לכם“ מיינט „די לכם“) און ברענגט אויך א „מדרש אגדה“?

[מפרשים לערנען, אז לויטן ערשטן פירוש איז שווער, ווארום לפי זה האט געדארפט שטיין בפירוש „די לכם“ (ניט „רב לכם“). אבער לכאורה איז דאס ניט קשה, ווייל מען געפינט שוין פריער אין פירוש רש"י, אז ער טייטשט „רב“ — „די“, און ער ברענגט ניט קיין צווייטן פירוש].

(ב) אין דעם צווייטן פירוש, אז „רב“

(5) להעיר מפרשי קרח טז, ז. ובראם שם. ואכ"מ.

(6) ואתחנן ד, לב-לג. ולהעיר, שגם בגילוי השכינה שבסנה נאמר (שמות ג, ג) „המראה הגדול הזה“.

(7) בו מפורש וישמור גי' ותורתי (תולדות כו, ה) יצוה את בניו ואת ביתו אחריי ושמרו דרך הוי' גי' (וירא יח, יט).

(8) פרשי משפטים כד, ג.

(9) ראה פרשי ח"ש כה, יז. תולדות כה, כב. שם כח, ט.

(1) פרשתנו א, ו.

(2) כ"ה בדפוס ראשון ושני וברוב כתי רש"י שתח"י. ולכאורה מתאים יותר מהנוסח שבדפוסים שלפנינו „הרבה גדולה לכם ושכרי“.

(3) שפתי חכמים.

(4) וירא ט, כח.

(ב) רש"י זאגט „משכן מנורה וכלים“ אויסגעטיילט מנורה פון שאר כלי המשכן¹⁵ — און ניט „משכן וכליו“ (סתם), וואס איז כולל אויך די מנורה?

(ג) רש"י טייטשט אפ סנהדרין „שרי אלפים ושרי מאות“, און איז משמט די „שרי חמישים ושרי עשרות“¹⁶.

די קשיות ווערן נאך שטארקער בשעת מען זעט אז אין ספרי¹⁷, וואס איז (לכאורה) דער מקור פון רש"י'ס פירוש, שטייט טאקע עשיית המשכן נאך קבלת התורה ומינוי הסנהדרין; עס שטייט „משכן וכלים“ (און עס ווערט ניט אויסגעטיילט די מנורה¹⁸); און עס ברענגען זיך אויך „שרי חמישים ושרי עשרות“

און רש"י איז משנה (און אין דריי פרטים אין דעם צווייטן טייל אליין פון זיין פירוש) פון מקור פירוש!

ע"ז שעי' פש"מ קשה לומר „שיצא שכרם בהפסדם“ ואיבדו המעלה דמית, הרי' כבר פרש"י (תשא לג, יא) ש"ב תשרי נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ובלב שלם ואמר לו למשה סלחתי כדברך, שזה לפני עשיית המשכן.

(15) כדיוק המשכיל לדוד כאן.

(16) כמו בכתובים — יתרו יח, כא. כה. פרשתנו א, טו.

במלחמת מדין נזכרים ג"כ רק שרי אלפים ושרי מאות (מטות לא, יד. מת. נב, נד) — אבל שם מדובר בשרי המלחמה, וכאן קאי בסנהדרין (שופטים), שצריכים לשאת „טרחם ומשאכם וריבכם“.

(17) דפוס ראשון, שנוסחתו הכי קרובה לנוסח רש"י, וראה גם ת"י כאן. עקדה כאן בשם המדרש. אבל בספרי מהדורות מינקלשטיין (וכ"ה בנוסח הספרי של מהר"ק (בפירושו לרש"י כאן) והספרי דבי רב' לספרי כאן) יש עוד שינויים לגבי פירוש רש"י. וראה מהר"ק שם. וראה גם ילקוט, פסיקתא זוטרותא ומדרש הגדול כאן. ואכ"מ.

(18) בשאר גירסאות הספרי (הג"ל) הובאה גם מנורה בפ"ע. אבל: א) שם הובא גם השולחן (וכ"ה ברש"י לפי מהר"ק. ולהעיר ממשכיל לדוד). ב) עדיין צריך ביאור מדוע בחר רש"י בענין זה בגירסא זו דוקא.

האבן תורה ומצות זיך אנגעהויבן פון די אבות¹⁰; אויך דער ענין פון סנהדרין (שופטים) איז געווען לפני¹¹ — אפילו בא גוים (כמובן בפשטות)¹² וכ"ש וק"ו בא אידן¹³.

ב. נאך דיוקים אין דעם צווייטן פירוש:

(א) דער סדר ווי רש"י רעכנט די ענינים (משכן, תורה וסנהדרין), שטימט ניט מיטן סדר הזמנים ווען זיי זיינען געווארן: פריער איז געווען קבלת התורה, דערנאך¹⁴ מינוי הסנהדרין, און ערשט לבסוף הקמת המשכן¹⁵.

(10) תולדות כו, ה ובפרש"י.

(11) ולהעיר מפרש"י בראשית ו, ב: והשופטים. יירא יט, א: מינוהו שופט. וראה רמב"ן וישלח (לד, יג) בארוכה.

(12) ואף שהתמנות שרי אלפים כו' באה לאחרית טענת יתרו. נבול תבול גו' ובעצת יתרו דוקא (יתרו יח, יח ואילך). — הרי אדרכא שם ה' החידוש שמשה התחיל. ושפסתי בין איש ובין רעהו, אבל פשיטא שלפני זה היו שופטים בבני. ולהעיר מהזקנים שהיו במצרים (שמות ג, טז).

(13) פרש"י יתרו יח, יג. בראב"ע ר"פ יתרו (הובא באברבנאל שם), שמינוי השופטים היה קרוב למסע בני ישראל מהר סיני, ומביא ראי' לדבר מפרשתנו, שאחרי הציווי „רב לכם שבת גו' פנו וסעו“, כתיב (א, ט). ואומר אליכם בעת ההיא לאמר גו', סיפור מינוי שרי האלפים וכו'. [ולהעיר שבת"כ"ע כאן מונה מינוי הסנהדרין אחרי עשיית המשכן].

אבל מפשטות הכתובים ביתרו שם, משמע, שמיד אחרי בקשת יתרו (שהיתה למחרת יוה"כ) מינה משה את השופטים. ומ"ש כאן „בעת ההיא“, י"ל (ע"ד פירוש הרמב"ן כאן למ"ד יתרו קודם מ"ת בא) שבעת ההיא היינו בעת היותם בהר סיני.

(14) כדיוק חידושי ופירושי מהר"ק והמשכיל לדוד כאן.

ביאורו של מהר"ק „כי מחלוקת היא בספרי, ורש"י עשה משני הדעות לפי אחד והקדים הדעת הקודם“ — תמוה.

תירוצו של המשכיל לדוד שאחרי קבלת התורה לפי חטא העגל, וראמרו ח"י שיצא שכרם בהפסדם לפי שעשו שם מיד העגל, לכך הקדים להם מעשה המשכן שהוא תיקון העגל! — אינו מובן, כי [נוסף

מפרש דעם פסוק²⁴, "ויאמרו אליהם רב לכם" (פון טענת קרח ועדתו צו משה ואהרן): "הרבה יותר מדאי לקחתם לעצמכם גדולה"²⁵.

און דאס איז ביי רש"י שווער אין אונזער פסוק, "רב לכם שבת בהר הזה": "הרבה יותר מדאי" דער אורח הזמן פון "ישיבתכם בהר הזה", ווען אידן האבן מקבל געווען נאך און נאך אין תורה ומצות וכו' זיינען דאך געווען (כעין) הכרחים און געבראכט א תועלת גדולה²⁶, עס האט זיי אויך דערמאנט כל הזמן דעם מעמד הר סיני וכו', ביז אז דער "הר" ווערט אנגערופן "הר האלקים"²⁷; איז לכל היותר דא מתאים דער לשון "די לכם", אבער ווי קען עס זיין "יותר מדאי"²⁸?

באווארנט רש"י, אז אעפ"כ איז דער פירוש הראשון (והעיקרי) פון "רב לכם" — "כפשוטו", ווייל לויט דעם תוכן פון המשך הענין דא אין פסוק, איז געווען "רב — הרבה יותר מדאי — לכם שבת בהר גי'", וכדלקמן.

ה. ויובן זה בהקדם א דיוק כללי, וואס דער גאנצער ענין (פון די ערשטע דריי פסוקים) וואס משה האט דא גע- זאגט צו אידן אז עס איז געווען א דיבור

שאמר, ורב גוי' כל מידה של עונש היא, יותר מדאי, אבל לגבי הקביה (לוי) אינו אלא, די.

24) קרח נז, ג. ועד"ז ב' וישלח (לג, יא): י.ש. לי רב — יותר ויותר מכדי צרכי.

25) וראה ס' זכרון לפרשי שם.

26) ולהעיר, שעל חנייתם בהר כתיב, ויחזי, לשון יחיד כאיש אחד בלב אחד (יתרו יט, ב ובפרשי').

27) שמות ג, א, ד, כו. יתרו יח, ה. משפטים כד,

יג. ובכחעלותך י, לג: מהר הוי'.

28) משא"כ לקמן בפרשתנו עה"פ (ב, ג) רב לכם טוב את ההר הזה? אין רש"י מפרש כלום, כי שם הכוונה, כפשוטו, הרבה יותר מדאי, שהרי סיבת ריבוי הנדודים היא חטא המרגלים.

ג. אויך דארף מען פארשטיין דעם טעם פון די שינויים בחלק הא' פון פירוש רש"י לגבי מקורו בספרי¹⁹:

א) אין ספרי שטייט בלויז, "שכר הוא לכם", און רש"י איז מוסיף נאך אן ענין, "גדולה (ושכר)"²⁰?

ב) אין ספרי איז דער לשון, "שכר הוא לכם ישיבתכם בהר הזה" — די ישיבה גופא איז דער שכר; רש"י זאגט אבער, "הרבה לכם גדולה ושכר על ישיבתכם בהר הזה", אז דער שכר איז א תוצאה²¹ פון "ישיבתכם בהר הזה"?

ג) דער לשון הספרי איז "מנית עליכם" — דער אויבערשטער האט ממנה געווען, און רש"י זאגט "מניתם לכם"²², אז די אידן האבן ממנה געווען.

ד. דער ביאור בכל זה:

"רב לכם" בפשטות מיינט אז עס איז ניט נאך די לכם (ס'איז אייך גענוג) נאך מער דערפון: "רב לכם", ס'איז צופיל פאר אייך, מער ווי גענוג²³, ווי רש"י איז

19) ומה ששינה רש"י ממש בספרי, שבעים זקנים, וכתב סנהדרין, ומשמע לכאורה (כנ"ל בפנים) שהסנהדרין הם שרי האלפים וכו' — יש לומר, שהוא משום שהזקנים לא נתמנו על ישראל בהר הזה, וכמש"ש רש"י ב' בהעלותך (יא, טז). אף במצרים ישבו עמהם. ומש"ש (שם) ואצלתי מן הרוח גוי' — ה"ז ה' בקברות התאווה (אחרי שנסעו מהר סיני) כמפורש ב' בהעלותך שם. ומש"ש ב' משפטים (כד, א) שעלו אל ההר אין זה מינוי על ישראל.

20) מה שהוסיף רש"י תיבת "הרבה", מובן בפשטות, שהרי זהו פירוש תיבת "רב" (ל' ריבוי). וכיה לפי גירסת הגר"א בספרי, ולהעיר מפרשי דלעיל הערה 5, שפירש "רב" — דבר גדול, ואכ"מ.

21) וכן משמע בפס"ז כאן.

22) ואף שכ"ה בכמה מהגירסאות הנ"ל (הערה 17), יש לבאר מדוע בחר רש"י בגירסא זו דוקא.

23) ומה שפירש רש"י ב' וראה (הובא לעיל ס"א והערה 4) — ורב — די לוי' — יש לומר, שהוא משום ששם מדובר בעונש, ולגבי הנענש (פרעה

ועפ"ז איז מובן וואס דער פסוק זאגט „רב לכם שבת בהר הזה“ כדי צו מדגיש זיין ווי שטארק איז געווען רצונו של הקב"ה צוצואיילן ד' אידן זיי זאלן באלד אריינגיין אין ארץ ישראל (ובלשון רש"י³³: „וכל כך היתה שכינה מחלבתת בשבילכם למהר ביאתכם לארץ“) — ביז, אז ניט קוקנדיק אויף די גרויסע מעלות וואס עס בריינגט זייער ישיבה בהר סיני, ווערט יעדער פארזאמען זיך דארטן (ובמילא — ניט גיין קיין א"י) — „יותר מדאי“.

ו. דער פירוש איז אבער ניט גלאטטיק, ווייל פון לשון „רב לכם שבת“ (יותר מדאי) איז משמע, אז די ישיבה בהר איז ניט כפי הרצון — בשעת אז זייער פארהאלטן זיך בהר, ווי ביי אלע חניות, איז געווען על פי ציווי הקב"ה; כל זמן עס איז ניט געווען „נעלה הענן“, דער אויבערשטער האט זיי ניט גע-הייסן אוועקגיין פון דארט איז זייער „שבת בהר“ געווען „על פי ה'“ (קיום רצון העליון). איז ווי זאגט מען — „יותר מדאי“.

דערפאר ברענגט רש"י א צווייטן פירוש (פון מדרש אגדה) אז „רב לכם“ מיינט (ניט כפשוטו, מער ווי גענוג, נאר „הרבה לכם גדולה ושכר“ — „רב“ פון לשון ריבוי (ד.ה. פיל גדולה ושכר)³⁴.

מיוחד פון דעם אויבערשטן³⁵ — „ה' אלקינו דבר ג' פנו וסעו ג' ראה נתתי ג' ולורעם אחריהם“ — ווערט אינ-גאנצן ניט דערמאנט אין חומש במדבר, דער עיקר ארט וואו עס רעדט זיך וועגן דער נסיעה פון מדבר סיני; דער פסוק זאגט דארט נאָר³⁶: „ויהי בשנה השנית בחודש השני בעשרים בחודש נעלה הענן מעל משכן העדות, ויסעו בני ישראל למסעיהם ממדבר סיני ג'“,

דער טעם דערפון איז מובן: דאָס האט משה רבינו געוואלט מתאר זיין פאר די אידן דעם מהלך הענינים אָנ-הויבנדיק פון זייער מצב בזמן מ'ת ביז דעם מצב ווי זיי זיינען געשטאנען איצט, „בעבר הירדן“ — ארויסברענגענדיק, אז בעצם האָבן די אידן געדארפט אריינ-קומען אין א"י באלד נאָכן זיין ביים באָרג סיני, און נאָר צוליב דעם חטא המרגלים האָבן זיי זיך פארהאלטן אין מדבר דעם גאנצן משך זמן³⁷.

דעריבער מוז מען דערציילן אז שוין דאָן, ווען אידן זיינען נאָך געווען „בחובר“ (ביים הר סיני) האט זיי דער אויבערשטער אָנגעזאָגט אז זיי זאלן גיין גלייך קיין ארץ ישראל.

(29) בספרי דבי רב לספרי כאן. וכן כתיב שם י'. (יג) ויסעו בראשונה על פי ה' ביד משה — אבל לפרש"י שם (ט, יח) הפירוש ד.על פי ה' ביד משה הוא עליית הענן ואמירת משה קומה גר'. בחזקוני כאן, שהמדובר באמירת. הנה אנכי שולח מלאך גר' שבפי' משפטים (כג, כ) — אבל בפשטי"מ לא נזכר שם ציווי לנסוע מהר סיני. וגם — אמירה זו היתה לפני מינוי הסנהדרין ועשיית המשכן, ודוחק גדול לומר שגם כזה פליגי ב' הפירושים שבפרש"י.

(30) בהעלותך י' יא"ב.

(31) ראה כ"ז גס אברבנאל, אלשיך, מנחה בלולה, ועוד. ולהעיר מכיליקר כאן.

(32) וע"ד המפורש ברש"י לפני' (א, ב).

(33) שם.

(34) בפ' ואחתנו (ג, כו) פירש רש"י ב' פירושים על התיבות „רב לך“: „שלא יאמרו הרב כמה קשה והתלמיד כמה סרבן ומפציר. ד"א רב לך הרבה מזה שמור לך רב טוב הצפון לך. וראה דקדוקי רש"י (כאר רחובות) שם. ואולי יש לכאור זה ע"פ הגיל בפנים: הוקשה לרש"י איך אפ"ל על רצונו ובקשתו של משה להכנס לארץ ולראות את ירושלים וביהמ"ק שווה דבר מיותר? וע"ז מבאר, שההפצרה מרובה על המידה. שלא יאמרו כ"י. ועדיין ק"מ הלשון „רב“ (ע"ד הגיל בפנים), ולפיכך פירש שהוא לשון ריבוי.

די נקודה עיקרית פון א גוי קדוש איז — בלשון הכתוב „קדושים תהיו כי קדוש אני” — מען מוז זיין א גוי קדוש ווייל „קדוש אני” איז „ושכנתי בתוכם”³⁹, „עשיתם משכן” עס איז דא א מקום קבוע וואו עס איז שורה קדושתו של הקב”ה.

עס איז ניט גענוג דער גילוי אלקות וואס איז געווען ביי מ”ת — דער „קול אלקים מדבר מתוך האש”, ווייל דאס איז געווען לפי שעה, און ניט אן ענין פון „ושכנתי בתוכם” בקביעות⁴⁰.

וויבאלד א דא איז די הדגשה אויף אזא אופן השראת השכינה וואס פועל’ט אויף אידן (אויך) ווי זיי זיינען אין אן ארץ נושבת — דעריבער טיילט רש”י אויס מנורה פון אלע כלי המשכן⁴¹, ווייל מנורה (האט שוין רש”י מפרש געווען⁴² אז זי) איז „עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל”⁴³.

דערנאך קומט „קבלתם תורה”, אז די אויסגעטיילטקייט פון „גוי קדוש” דורך

און כדי צו מסביר זיין אז (אויך) לויט דעם פירוש איז דער מכוון פון דעם זאגן צו אידן „רב לכם שבת בהר הזה” צוצואיילן דעם „פנו וסעו לכם”³⁵ („למהר ביאתכם לארץ”) — וואס דער פאר ווערט וועגן דער אמירת הקב”ה דערציילט בפרשתנו דוקא „כנ”ל — איז רש”י ניט מעתיק דעם לשון הספרי, נאר דעם מדרש אגדה³⁶ וואו דער לשון איז „עשיתם משכן מנורה וכלים קבלתם תורה מניתם לכם סנהדרין כו”, ווארום דוקא די זאכן (און איז דעם סדר) בא-ווייזן די גרייטקייט פון אידן צו גיין קיין ארץ ישראל, כדלקמן.

ו. איידער אידן זיינען אריין אין אזא אייגענער לאנד, אין אן „ארץ נושבת” — וואס דער סדר החיים אין אן ארץ נושבת (ככל העמים) קען ח”ו דערפירן אז אידן זאלן פארגעסן אויף זייער אנדערשקייט פון אלע פעלקער — האבן זיי פריער געדארפט פארגעסטיקן אין זיך דעם „ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש”³⁷, דאס זאל ביי זיי נקבע ווערן אין אזא אופן אז אויך געפינענדיק זיך שפעטער אין אן ארץ נושבת זאלן זיי זיין א „גוי קדוש” — סגולה מכל העמים”³⁸.

און דערפאר איז געווען די ישיבה בהר סיני — דאס האט אויפגעטאן אז אידן זאלן ווערן א „גוי קדוש” בשלי-מות, וואס אין דעם זיינען פאראן, בכללות, דריי ענינים:

(39) תרומה כה, ח.
(40) ויש לומר, שזה טעם ההדגשה בהקמת המשכן „כמשפט אשר הראת בהר” (תרומה כו, ל) — לפי שבו באה לידי קביעות השראת והתגלות השכינה שהיתה בהר (במ”ת) לפי שעה.
(41) אלא שמ”מ מפרט ג”כ (אח”כ) „וכלים” — כי מובן ד. ושכנתי בתוכם” שב(עשיית ה)משכן קשור עם הכלים (והעבודה בהם). ויומתק עפ”ש בגויא תרומה (כה, מ) בסופו, דלדעת רש”י הראה הקב”ה למשה בהר כל כלי המקדש, אבל לא משום דנתקשה בהם כבמנורה, רק בשביל שהוצרך להראות לו המנורה הראה לו הכל, כל הכלים — ראה הערה 43.
(42) אמור כד, ג. וראה גם משכיל לדוד כאן.
(43) ויש לומר, שמטעם זה מודגש במיוחד במנורה שתבניתה נתגלתה בהר (תרומה כה, מ) ובפרש”י. בהעלות ה, ד ובפרש”י — וכנל הערה 40.
ולעזיר, שלגבי מנורה הובא בפרש”י (בהעלות שם, א) לשון „גדולה”, „שלך גדולה משלהם”.

(35) ראה גם גויא (לפרש”י) כאן. רמב”ן כאן. עץ הדעת טוב כאן.
(36) דלשוננו „ויש מדרש אגדה הרבה לכם כו” — משמע דמעתיק לשון המדרש (ולא רק תוכנו).
(37) יתרו יט, ו.
(38) שם יט, ה.

און וויבאלד אז רש"י רעכנט נאָר די ענינים וועלכע זיינען מוכרח צו דער גרייטקייט לעבן אין ארץ ישראל ווי אַ גוי קדוש, דערמאָנט ער נאָר „שרי אלפים ושרי מאות“.

ה. ע"פ כהנ"ל וועט מען אויך פאָרשטיין דעם טעם פון די אנדערע שינויי הלשונות אין פירוש רש"י לגבי לשון הספרי (דלעיל סעיף ג):

לויט רש"י איז כוונת הפסוק „רב לכם וגו'“ צו מרמז זיין ניט סתם עניני שכר וואָס אידן האָבן באַקומען „בהר הזה“, נאָר דאָס וואָס די ישיבה בהר האָט אויפגעטאָן אז אידן זאָלן ווערן מוכן צו דער כניסה לארץ; און דערפאַר באַגונגט זיך ניט רש"י מיטן לשון „שכר“ און זאָגט אויך „הרבה לכם“ גדולה — ווייל דער עיקר איז דאָ די „גדולה“ צו וועלכע אידן זיינען צוגעקומען דורך ישיבתם בהר.

און וויבאלד אז די „גדולה“ איז (ניט די ישיבה בהר גופא, נאָר) דאָס וואָס איז געקומען אַלס תוצאה פון זייער ישיבה בהר — דעריבער זאָגט רש"י (ניט „שכר“ הוא לכם ישיבתכם בהר הזה“, נאָר) „שכר על ישיבתכם כו'“.

ויש לומר, אז די צוויי לשונות אין רש"י — גדולה ושכר — זיינען פאָר-בונדן מיט די צוויי ענינים אין כניסה לארץ וואָס שטייען דאָ בהמשך הכתובים: א) דער עצם אַריינקומען קיין א"י — אויף דעם פאָדערט זיך אז אידן זאָלן האָבן „גדולה“, זיי דאַרפן זיין אַ

דער השראת השכינה (אין משכן), האָט אַ השפעה און מאַכט אנדערש (קדוש ומופרש) די הנהגה פון אידן בכל מקום ובחיי יום יום, דורך דעם וואָס זיי זיינען מקבל די תורה והוראה פון דעם אוי-בערשטן.

און כדי אידן זאָלן וויסן און פאָרשטיין גענוי וואָס זיינען די הוראות התורה — דאָרף זיין דער דריטער ענין — מינוי הסנהדרין — וואָס זיי לערנען די אידן די דיני ועניני התורה און ווייזן ווי זיי זאָלן אויספירן די הוראות התורה בפועל.

דערמיט איז אויך מובן פאָרוואָס רש"י ברענגט נאָר „שרי אלפים ושרי מאות“, און ניט (ווי אין ספרי — מהכתוב) אויך „שרי חמישים ושרי עשרות“! דאָס וואָס מ'האָט ממנה געווען אויך „שרי חמישים“ און „שרי עשרות“ איז נאָר געווען אויפן משך זמן וואָס אידן זיינען געווען בדרך אין מדבר, געפינענדיק זיך אין מסעות במדבר“ וטלטולי הדרך וכ' פאָדערט זיך „שרים“ אויך אויף קלע-נערע קבוצות; אָבער ווען אידן זיינען אַריין אין א"י, איז אַן ארץ נושבת ומקום קבוע, זיינען מער ניט מוכרח „שרי חמישים“ און אודאי ניט קיין „שרי עשרות“.

44) משא"כ במלחמה — רק שרי אלפים ושרי מאות (מטות לא — יד, מה, נב, נד), אבל ראה לעיל הערה 16.

45) וענין שרי החמישים הנוכח בשמואל א ח, יב) ובמלכים ב א, ט ואילך) ובישע"י (ג, א) — נראה שפירושו שונה משרי החמישים שבה' יתרו ודברים. ואולי הוא ע"ד הפירושים שהובאו באברבנאל יתרו שם. ולהעיר שבשמואל שם לא הובאו שרי מאות. וראה רד"ק וביאור הגר"א ישע"י שם.

46) אבל להעיר מפרש"י מקץ מד, יג: עיר בינונית של עשרה בניא. — ורש"י הגיל בלאה"כ צע"ג לומר שבשמשו (של מקרא (וענין)) מקום

מושב עשרה בניא נקרא עיר. ולא עוד — ושינה רש"י והוסיף בל הכיר (פצ"ב, ח) „בינונית“, מכלל דגם פחות מעשרה — עיר היא אלא שקטנה היא וראה סנה' טו, סע"ב (ובתוס' שם מעמס ה, ג). מגילה ה, א. ואכ"מ.

ווי גוט און הויך עס זאל זיין דרגתו בעבודה, איז אבער אַ המשך זמן פון „בלייבן זיצן“ אויף דער זעלבער דרגא איז — אפגעגעבן אויף דעם צופיל צייט. א איד דארף זיין א „מהלך“, כסדר שטרעבן צו און גיין אלץ העכער — מעלין בקדושה.

יא. נאך א הוראה וואס מען מען קען ארויסנעמען פון דעם פירוש רש"י:

ווי גערעדט כמה פעמים⁵¹, האבן אלע פירושים אויפן זעלבן פסוק א שייכות זה לזה, ובפרט בנדו"ד — די צוויי פירושים וואס רש"י ברענגט דא בפירושו.

און דאס איז די הוראה: די צוויי ענינים בשייכות דער כניסה לארץ — (א) דער פירוש כפשוטו, אז אידן דארפן גיין וואס שנעלער כובש זיין ארץ ישראל בפשטות, און (ב) דער פירוש אז דאס מיינט די הכנה רוחנית צו דער כניסה לארץ, „עשיתם משכן כו' קבלתם תורה מניתם לכם סנהדרין כו' — זיינען תלוי זה בזה:

דוקא דערפאר וואס מ'איז א גוי קדוש⁵² מ'האט הרבה גדולה ושכר — באקומט מען ארץ ישראל

פארקערט ווי בא אנדערע פעלקער — וואס ווערן א פאלק איז פארבונדן מיט באקומען א לאנד וואו זיי לעבן⁵³,

ביי אידן איז דער ענין פון „רב לכם שבת“ — כפשוטו, דער „למהר ביאתכם לארץ“ איז ניט נאר א מהירות בזמן, נאר אויך (ובעיקר) א מהירות באופן פון

„ממלכת כהנים וגוי קדוש“, כנ"ל: (ב) דער אופן הכניסה: „באו ורשו“ — „אין מערער בדבר . . לא היו צריכים לכלי זיווי“ — דאס איז א שכר וואס אידן האבן באקומען פאר דעם וואס זיי האבן געטאן בזמן ישיבתם בהר.

ט. עד"ז בנוגע מינוי סנהדרין, בא וועלכן⁵⁴ עס זיינען געווען ביידע זאכן: ציווי ומינוי: (1) דורך דעם אויבערשטן — „וצור אליקים“⁵⁵, (2) דורך „ויבחר משה“ און „הבו לכם“⁵⁶.

אין ספרי וואו מען ברענגט ארויס ענין השכר געגעבן פון דעם אוי-בערשטן — איז ער מדגיש „מנתי עליכם“,

ברש"י וועלכער איז אויסן די גדולה פון די אידן — מניתם לכם⁵⁷.

יוד. פון „ינה של תורה“ שבפירוש רש"י:

רש"י איז מעתיק פון פסוק נאר די ווערטער „רב לכם שבת“ (אן די ווערטער „בהר הזה“) און טייטשט „כפשוטו“ [און ערשט אין דעם מדרש אגדה ברענגט ער די ווערטער „בהר הזה“] — ויש לומר, אז דערמיט איז ער מרמז א הוראה כללית אין עבודת ה':

א איד דארף וויסן, אז א מצב פון „שבת“ — בלייבן זיצן אויף איין ארט, שטיין אויף דער זעלבער דרגא בעבודתו ית' און ניט גיין ווייטער און העכער — איז „רב לכם“, כפשוטו: „הרבה יותר מדאי“.

(47) פרשתנו א, ח ובפרש"י.

(48) ועד"ז גם בתורה (מ"ת וקבלתה) ובמשכן (הראית בהר ועשיתו).

(49) יתרו ית, כג. ופרש"י שם.

(50) יתרו ית, כה. פרשתנו א, יג.

(51) ברכות כה, א וש"נ.

(52) ראה לקו"ש ח"ג ע' 782.

(53) ובלשון הרס"ג (האמונות והדעות מ"ג פ"ז):

„כי אומתנו איננה אומה כי אם בתורותיה“.

(54) להעיר מנח ייד — ה, כ, לא.

און דורך א ברית וואס קען קיינמאל
ניט צעשטערט ווערן — ובמילא איז
„אין מערער בדבר ואינכם צריכים
למלחמה“:

וכן תהיה לנו בקרוב ממש, אז מ'וועט
זוכה זיין? צו באקומען ארץ ישראל
ובשלימותה, אין אן אופן פון „אין מער-
ער בדבר ואינכם צריכים למלחמה“⁵⁷,
במהרה בימינו ממש.

(משיחות ש"פ דברים וש"פ עקב תש"מ)

„ביאתכם“ (דורך — פי' השני — ריבוי
גדולה) — „אין מערער בדבר“, בלי
מלחמה און בלי כלי זיין⁵⁵.

אין אנדערע ווערטער:

די שייכות פון ארץ ישראל צו אידן
איז אינגאנצן אנדערש ווי ביי אנדערע
פעלקער: ביי די אומות העולם האט
זייער לאנד נישט קיין קשר עצמי מיט זיי,
און מהאי טעמא דארפן זיי מלחמה
האלטן פאר איר; משא"כ ביי אידן איז
זייער פארבונד מיט ארץ ישראל אין אן
אופן (און בעת אידן זיינען אינעם מצב
פון „גוי קדוש“ בגלוי איז עס ניכר
בגלוי) אז דאס לאנד באלאנגט בעצם צו
בני ישראל, ובלשון התנחומא⁵⁶ „בחר
בארץ ישראל כו' ובחר לחלקו ישראל
כו' אמר הקב"ה יבואו ישראל שבאו
לחלקו וינחלו את הארץ שבאה לחלקו“,

(57) שאז אתי עם ענני שמיא (סנה' צה, סע"א).
(58) ומ"ש הרמב"ם (הל' מלכים ספ"א) שמשית
„לחום מלחמות ה'", הרי שם (בס' דהלכות הלכות)
מביא מה שהוא ודאי באיזה מצב שיהי', אפילו באם
לא זכו (ח"ו) כמבואר בארוכה במ"א (וראה שיחת
מוצאי ש"פ מטו"מ תשל"ט (לקו"ש ח"ח ע' 418
ואילך). לקו"ש חכ"ז ע' 205. ועוד).
ועוד י"ל: ע"פ ההמשך ברמב"ם שם (בדפוסים
שלא שלטה בהם בקורת הצנוור), אם עשה והצליח
ונצח כל האומות שסביביו, משמע ש(עיקר)
המלחמה הוא לא בשביל כיבוש אי גופא, כ"א ענינה
כדי שיהיו פנויים בתורה וחכמתה ולא יהי' להם
גוגש ומבטלי' (לשון הרמב"ם שם פ"ב הי"ד). וראה
לקו"ש ח"ח ע' 279.

(55) דאילו זכו ה"י ביאתם לא"י באופן זה (כנ"ל
בפרש"י פרשתנו שם).

(56) ראה ח. וראה מכילתא בתחילתה.

דברים ג

[און דערמיט איז ער מבאר¹⁰ דעם טעם (פנימי) פארוואס „יאיר בן מנשה לקח את כל חבל ארגב“¹¹ — ווייל „יאיר הוא מלשון אור, ואור נמשך משמן“].

יעדער ענין אין תורה איז מדויק בתכלית. דאָרף מען זאָגן, אַז די צוויי עניני חשיבות וואָס ווערן דערציילט אין תורה בנוגע דעם זעלבן אָרט, „חבל ארגב“ — (א) אַז דאָס איז פאַרבונדן מיט „היכל מלך“, און (ב) אַז דאָס איז „שני לה“ אויף געמען פון דאָרט שמן למקדש — האָבן צווישן זיך אַ שייכות אין תוכן.

ב. וועט מען דאָס פאַרשטיין¹² פון דעם ביאור אין דעם ענין אַז „שני לה רגב בעבר הירדן“:

פון פשטות לשון המשנה — „אבא שאל אומר שני לה כו“ — איז משמע¹³, אַז דאָס איז אַ פלוגתא צווישן דעם תנא קמא מיט אבא שאל צי דער שמן פון רגב איז „שני לה“ אָדער ניט¹⁴ [ובפרט אַז אויך בנוגע צו סולת ויין (פאַרן ביהמ"ק) ווערט געבראַכט אין משנה¹⁵ אַז עס איז פאַראַן „אלפא“ און „שני לה“, און ביי זיי ווערט אויסגע-טייטשט וואָס די „שני לה“ זיינען — (א) בהמשך צום „אלפא“, און (ב) אַלס אַ סתם משנה¹⁶].

א. אין דער היינטיקער סדרה ווערט דערציילט ווי די בני האבן מנצח גע-ווען „עוג מלך הבשן ואת כל עמו . . ונלכוד את כל עריי . . כל חבל ארגב ממלכת עוג בבשן“¹⁷.

בנוגע צו „חבל ארגב“ געפינט מען צוויי ענינים וועלכע ווייזן אויף חשיבות המקום:

(א) רש"י טייטשט (לויטן תרגום) אַז „ארגב“ מיינט „פלטין“, „היכל מלך“. און דעם גאנצן „פלך“ (חבל) האָט מען גע-רופן על שם פונעם „היכל מלך“.

(ב) די משנה זאָגט „תקוע: אלפא לשמן (דער שמן פון שטאַט „תקוע“ איז ראשון ומובחר לשמנים“ פאַרן בית המקדש), אבא שאל אומר שני לה רגב בעבר הירדן“. איז דער טאַטע מפרש, אַז „רגב הוא חבל ארגב“ שהוא בחלקו של מנשה שבעבר הירדן . . כמ"ש בפ' דברים“.

(1) פרשתנו ג, ג"ד.

(2) ע"פ (ד).

(3) אונקלוס כאן ווע"פ תרגום שני למג"א א, ג, וראה גם פרשי למיב טו, כה (שהואב בפרש"י כאן).

אבל בעיקר (ע' טרובנא): שם מחז.

(4) מנחות פ"ח מ"ג (פ"ה, ב).

(5) במשנה שבמשניות (וכ"ה בתורת לוי'צ שבסמך): תקועה (וראה שניי נוסחאות למשניות שם).

(6) ל' הרע"ב שם.

(7) תורת לוי'צ למס' מדות (ס"ע רפד). וראה ההערה על גליון המשניות (הוצאת יכון ובעז) מנחות שם בשם האחרונים.

(8) ואין להקשות על תוס' אל"ף בתחלת התיבה — עדמ"ש בראב"ע פרשתנו כאן.

(9) פרשתנו שם, יג"ד.

(*) כ"ה במשניות. ובגמרא — פ"ט.

(10) תורת לוי'צ שם ס"ע רצא ואילך.

(11) פרשתנו שם, יד.

(12) נוסף על הנקודה הכללית — שעניני היכל מלך צ"ל חשובים, אלא שלא כבקטון שבהיכלו.

(13) ראה שדיח כללים (ח"א מט, ב). ח"ז איתעה, ב ואילך. וש"נ.

(14) ונפק"מ לדינא — באם אין שמן בתקוע, האם יש חייב (עכ"פ לכתחילה) להביא מרגב דוקא.

(15) מנחות שם מ"א (פג, ב) ומ"ז (פ"ה, ב).

(16) ע"פ פ"ה הרמב"ם בפיה"מ כאן (ב. אלפא)